

ประวัติศาสตร์ : สืบเหง้าชาวดง
ดงมูลเหล็ก ตำบลแห่งพื้นที่ลุ่มอันอุดมสมบูรณ์
เล่มที่ 3

ตำนานเจ้าพ่อหลุมปราสาท

หมู่ที่ 4 บ้านดงมูลเหล็ก
ตำบลดงมูลเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

นายไฉน ก้อนทอง
ดร.แขก บุญมาทัน
2559

คำนำ

ประวัติศาสตร์ : สืบเหง้าชาวตอง เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในตำบลดงมูลเหล็ก ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์บอกเล่าตามการรับรู้ของคนในตำบลดงมูลเหล็กและผู้รู้ที่เกี่ยวข้อง

นอกจากคำบอกเล่าแล้วผู้วิจัยพยายามหาเอกสารด้านประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเพื่อสืบค้นข้อเท็จจริงประกอบคำบอกเล่า กระนั้นก็ตีประวัติศาสตร์บอกเล่ายังคงเป็นความจริงบนมาน้ำสีขุน กล่าวคือ เป็นประวัติศาสตร์ตามการรับรู้ ความเชื่อ เรื่องเล่าสืบกันมา ซึ่งอาจมีเจื่อนำความจริงหรือเล่าต่อๆ กันมาโดยมีวัตถุประสงค์อื่นก็ได้ หากแต่ในอีกมุมมองหนึ่ง เมื่อมองในแง่ของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์บอกเล่านี้ กลับพบว่า ชาวบ้านไม่ต้องการความจริงหรือการพิสูจน์ใดๆ ทั้งสิ้น เพราะเรื่องราวทางประวัติศาสตร์บางเรื่องราวเป็นเรื่องตำนานที่เล่าต่อๆ มาและสิ่งที่สำคัญมากกว่าการพิสูจน์ความจริง คือ ความเชื่อ จิตวิญญาณ และศุนย์รวมใจหลักเพื่อความสุขของการอยู่ร่วมกันในชุมชน

การนำเสนอตำบลดงมูลเหล็กอันเป็นพื้นที่ลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ ภายใต้อำนาจ ประวัติคนดง มีเนื้อหาประกอบด้วย

1. ประวัติตำบล หมู่บ้านดงมูลเหล็ก
2. ประวัติวัด พระประธาน หลวงพ่อ โรงเรียน
3. ตำนานเจ้าพ่อหลุมประสาธ
4. ประวัติ ห้วย หนอง คลอง บึง และสถานที่ต่างๆ

เอกสารเล่มนี้ เป็น เล่มที่ 3 ตำนานเจ้าพ่อหลุมประสาธ

ตำนานเจ้าพ่อหลุมปราสาท เป็นการนำเสนอโดยอาศัยถนนไรรามเส้นหนึ่งในหมู่ที่ 4 ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า ถนนหลุมปราสาทตามตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมาเป็นแกนนำเรื่อง ซึ่งมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องโดยเริ่มจากเหนือลงใต้ ดังนี้ ถนนกุด ตำนานเรื่องพระนางผมหอม ตำนานเรื่องตลกแยกกุดสะกอย ตำนานเจ้าพ่อหลุมปราสาทและถนนขาด

ประวัติคนดง เกิดจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภายใต้โครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาเรียนรู้และสืบทอดประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งได้รับการส่งเสริม สนับสนุนอย่างดียิ่งจาก นายไฉน ก้อนทอง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก

ขอขอบคุณนายกองค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้าน พระ คณะครู ผู้อำนวยการสถานศึกษาในตำบลดงมูลเหล็ก ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ขอขอบคุณคุณสมบุรณ์ คุณสุภารัตน์ คุณตี๋ และคุณเผด็จ บุญมาทัน คุณชูชีพ คุณปฏิกรณ์ คุณปกป้อง โทชะจา คุณสุมาลี คุณเป็นต่อ ฮอฟมัน คุณฉัตรสุดาคุณพาฝัน คุณนันทิตา สุขเจริญ คุณกิตติวัฒน์และคุณประภัทรพงษ์ (บุญมาทัน) มูลเดช นักศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอก สาขาวิจัยและพัฒนาการศึกษา รวมทั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน คุณอรวรรณ พานทองคำและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็กทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลและช่วยจัดเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณคุณแม่บึง คุณพ่อฟอง (บัณฑิตขันธ์) บุญมาทันที่เป็นผู้ให้วิชาความรู้ ความคิด และแนวทางในทุกๆเรื่องจนงานรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ดร.แขก บุญมาทัน

ผู้วิจัย

2559

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ตำนานเจ้าพ่อหลุมประสาธ	4
ศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาท	4
เรื่องเล่าของคนที่อยู่บริเวณหลุมปราสาท	5
พิธีเลี้ยงปี	10
กำหนดการในพิธีเลี้ยงปี	14
พิธีกรรมในการเลี้ยงปีเจ้าพ่อหลุมปราสาท	14
เครื่องบูชาเจ้าพ่อ	14
อาหาร/เครื่องเซ่นในพิธีเลี้ยงปี	15
การเสี่ยงทาย	15
รายชื่อเจ้าพ่อและร่างทรงที่มาร่วมในพิธีเลี้ยงปี	15
การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์	16
อ้างอิง	18

ตำนานเจ้าพ่อหลุมประสาธ

ศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาท

บนถนนสายแห่งศรัทธา ความเชื่อและประวัติศาสตร์

ศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาทตั้งอยู่บนถนนสายโบราณนามว่า ถนนหลุมปราสาท หรือถนนพระร่วงวังว้าวของหมู่ที่ 4 ตำบลดงมูลเหล็ก

ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่ที่ 4 ตำบลดงมูลเหล็ก (เขตติดต่อกับหมู่ที่ 10 และหมู่ที่ 3 ตำบลดงมูลเหล็ก) มีพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นเนินดินสูงคล้ายถนน แต่มีความกว้างมากกว่าถนนปกติ บนพื้นที่เนินดินแห่งนี้เป็นเหมือนสถานที่ต้องห้ามของชาวตำบลดงมูลเหล็ก เนื่องด้วยในอดีตมีพื้นที่เป็นป่ารก สัตว์ป่าชุกชุม และเป็นสถานที่ก่อเกิดตำนานแห่งนักปกครองชาวไทยในประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องราวคล้ายสายหมอกในยามรุ่งอรุณ ด้วยเป็นเรื่องของนักปกครองของชาติไทยที่เป็นความลับสุดยอดดังนั้นจึงหาชาวบ้านที่อาจหาญเข้าใกล้และรู้เรื่องราวที่เป็นจริงได้ จึงเป็นแต่เพียงตำนานเล่าขานปากต่อปากซึ่งเลื่อนรางดุจสายหมอกยามเช้า

บนถนนที่ทอดตัวยาวจากเหนือจรดใต้ ถนนหลุมปราสาทถนนที่ยังคงความศรัทธา ความเชื่อที่อยู่เหนือกาลเวลา และเหนือการพิสูจน์ของคนดงมูลเหล็ก

ณ.ที่เนินดินแห่งนี้ มีเรื่องราวเล่าขานสืบมา

เริ่มตั้งแต่สุดถนนทางทิศเหนือของหมู่ที่ 4 ที่เรียกว่า ถนนกุด ปัจจุบัน ถนนกุด คือถนนที่สิ้นสุดที่วัดศรีป่าสัก หมู่ที่ 10 บ้านลำป่าสักมูล

เรื่อยลงมาทางใต้เป็นพื้นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ที่มีหนองน้ำขนาดใหญ่ จึงเป็นศูนย์รวมของน้ำ อาหาร สัตว์ชนิดต่างๆ ทั้งสัตว์น้ำและสัตว์บก ที่เรียกว่า ตกแยกกุดสะกอย อันเป็นตำนานบ้านเกิดเมืองนอนของนางผมหอมที่เชื่อว่าเป็นเมืองลุ่ม

เรื่อยลงมาทางใต้จากหมู่ที่ 10 บ้านลำป่าสักมูล อันเป็นทางทิศเหนือสุดของ หมู่ที่ 4 บ้านดงมูลเหล็กที่ชาวดงมูลเหล็กรู้จักกันดีคือ บ้านเหนือ ที่ปรากฏดินแดนในหมอกหากแต่คงไว้ซึ่งความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ ที่เรียกว่า หลุมปราสาท

หลุมประสาทหรือหลุมปราสาท ตามที่คนดงมูลเหล็กเรียกขาน เป็นพื้นที่ที่เป็นที่ราบลุ่มกว้างขวาง มีคลองน้ำไหลขนานไปกับเนินดินสูงและกว้างที่สามารถมองเห็นทัศนียภาพได้อย่างกว้างไกลเนื่องด้วยพื้นที่อื่นๆ เป็นที่ราบลุ่ม ในอดีตเป็นพื้นที่ป่ารกทึบ มีสัตว์ต่างๆ อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

บริเวณนี้มีพื้นที่เป็นเนินสูงชันคล้ายกับถมดินทำถนนหากแต่เป็นบริเวณที่กว้างมาก กว้างจนกระทั่งในเวลาต่อมา ชาวบ้านสามารถใช้เนินดินนี้ปลูกพริกขายได้เลยที่เดียวและเมื่อเวลาเก็บพริกจะพบว่า ตนเองอยู่ที่ที่สูงกว่าบริเวณอื่นๆ และมองเห็นพื้นที่ราบลุ่มบริเวณอื่นๆ ได้อย่างชัดเจน

ศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาท จึงเป็นศาลที่ตั้งอยู่เกือบสุดถนนสายนี้ในอีกด้าน หรือด้านตรงกันข้ามกับถนนกุด

สุดถนนอีกด้านอันเป็นที่สิ้นสุดของถนนที่ขนานมากับหมู่บ้านแต่ไม่ยอมเชื่อมต่อหมู่บ้าน ที่ชาวบ้านเรียกว่า ถนนขาด เหตุเพราะทั้งทำสะพานหรือถนนติดกับหมู่บ้านคราใด เป็นอันต้องมีเหตุให้ถนนหรือสะพานพังขาดออกจากหมู่บ้านและไม่สามารถเชื่อมต่อกันได้ จึงเป็นจุดที่ชาวบ้านรู้จักและเรียกขานกันว่า ถนนขาด อันเป็นที่สิ้นสุดของถนนสายหมอกเส้นนี้

เรื่องเล่าของคนที่อยู่บริเวณหลุมปราสาท

ถนนกุด

ถนนกุด เป็นถนนที่มีลักษณะสร้างไม่เสร็จ คำว่า กุด ของคนดงมูลเหล็ก คือ สุด หรือสิ้นสุด

ตำนานเรื่อง ตกแยกกุดสะกอย

ตกแยกกุดสะกอย หรือกุดตากอย เป็นบริเวณที่เกิดเหตุซึ่งนางผมหอมถีบดินจนแผ่นดินแยก เกิดมีน้ำขึ้นมาซึ่งเป็นเรื่องราวตอนหนึ่งของนางผมหอม บ้างก็ว่ากุดสะกอย เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่มีปลาชุกชุม และมีคนชื่อ ตากอย ไปหาปลาและเกิดจมน้ำตาย ชาวบ้านจึงเรียก บริเวณนั้นว่า กุดตากอย

หากแต่ตกแยกกุดสะกอยยังมีความศักดิ์สิทธิ์คือ ตกแยกกุดสะกอยเป็นบริเวณที่มีปลาชุมชม คนไปหาปลาต้องระวังปากระวังคำ หากพูดไม่ดี หรือทำทนายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนพูดก็จะหลงป่าหาทางกลับไม่ได้หรือพูด ขอลาเท่านั้น เท่านั้นตัวแต่จับปลามากกว่าที่ขอไว้ เมื่อกลับมาบ้านล้วนเป็นไข้ตาย หรือหากไป

นั่งกินเหล้าบริเวณตักแยกกุดสะกอย หากไม่รินให้เจ้าที่เจ้าทางกินก่อน คนกินเหล้ามักทะเลาะกัน หรือเห็นคนที่ไม่ไปด้วยเป็นสัตว์ต่างๆ ถึงกับฆ่ากันตายก็มี

ตำนานเรื่องพระนางผมหอม

บริเวณบ้านลำป่าสักมูล ในอดีตมีผืนป่าอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ณ.ที่แห่งนั้น เชื่อกันว่ามีเมืองโบราณเมืองหนึ่ง เจ้าเมืองมีลูกสาวที่สวยงาม มีลักษณะพิเศษคือ มีผมหอม จึงเรียกกันว่า เจ้าหญิงผมหอม เมื่อเจ้าหญิงผมหอมมีอายุเหมาะสมที่จะสมรส เจ้าเมืองต้องการคนที่มีความกล้าหาญ และมีบุญมาเป็นลูกเขย จึงสั่งให้ทหารชุดหลุมขนาดใหญ่และฝิ่งหอก ดาบ และท้าวโดยเอาด้านคมขึ้นไว้กันหลุมเป็นจำนวนมาก จากนั้นจึงประกาศว่าถ้าชายใดกล้ากระโดดลงในหลุมและรอดมาได้ ไม่ถูกคมหอกคมดาบตาย ถือว่าเป็นผู้กล้าหาญและมีบุญ และจะยกนางผมหอมให้แต่งงานด้วย ระหว่างที่ประกาศนั้นมีชายชาวบน ที่คนดงมูลเหล็กเรียกว่า เป็นคนชะบน (คำว่า ชะบน ในความรู้สึก เข้าใจของคนดงมูลเหล็ก หมายถึง คนที่ไม่ปกตินัก เป็นคนป่าบ้าใบ้เนื่องจากมีกิริยา และภาษาพูดแตกต่างจากคนทั่วไป จนคนดงมูลเหล็กเปรียบเปรยคนที่ทำอะไรเกินปกติว่า เป็นคนชะบน อีกนัยหนึ่งคือ คนที่มาจากที่สูง มาจากภูเขาทางทิศตะวันออก แถวตำบลห้วยใหญ่ ซึ่งมีลักษณะท่าทาง คำพูด กิริยามารยาท ผิดแผกแตกต่างจากคนพื้นราบ) ได้ออกป่าล่าสัตว์เดินทางมาถึงหลุมดังกล่าว ด้วยความอยากรู้อยากเห็น ว่าหลุมและกันหลุมที่เขาประกาศนั้นเป็นอย่างไรชายชะบนจึงเดินเข้าไปบริเวณปากหลุมและก้มมองที่ปากหลุมในลักษณะนั่งยองยอง แต่ชายชะบนนั้นได้รื้อยกกระบอกน้ำ เครื่องมือล่าสัตว์ต่างๆ และผูกไว้ที่เอว สิ่งของเหล่านั้นที่มดินและทำให้ชายชะบนผลัดตกลงกันหลุม (บ้างเล่าว่าระหว่างชายชะบนยืนก้มๆเงยๆอยู่ที่ปากบ่อนั้น มีใครไม่ทราบหมั้นไส้ จึงผลัก (ชาวบ้านเล่าว่า มีคนใช้เท้าถีบ) ชายชะบนลงไปใบบ่อ) อย่างไรก็ตามชายชะบนนั้นกลับรอดคมหอกคมดาบอย่างหวุดหวิด ไม่ถูกคมหอกคมดาบตายและกลับขึ้นมาได้จากกันหลุมได้อย่างปลอดภัย สร้างความแปลกใจให้กับคนที่ยืนดูอยู่รอบๆ หลุมนั้น เจ้าเมืองเห็นดังนั้นจึงคิดว่า ชายคนนี้น่าจะเป็นคนมีบุญเหมาะสมกับลูกสาวเสียแน่แท้ จึงประกาศให้ชายชะบนแต่งงานกับนางผมหอม ฝ่ายนางผมหอมเมื่อทราบข่าวว่าตนจะได้แต่งงานกับชายชะบนตามที่เจ้าเมืองประกาศ จึงเสียใจเป็นอย่างมาก และไม่ยอมแต่งงานกับชายชะบนนั้น ด้วยความเสียใจเป็นอย่างมากนางผมหอมจึงร้องไห้และได้ถีบดิน จนแผ่นดินแยก และเกิดน้ำขึ้นมาจากแผ่นดินแยกนั้น นางผมหอมจึงโดดลงน้ำ และจมน้ำตาย เจ้าเมืองที่สูญเสียลูกสาวมีความเสียใจมากให้ไพร่พลออกมหาศพนแต่ไม่พบจึงให้ทำสถักศพไว้ที่หน้าวัดโพธิ์เย็น ในเวลาต่อมาศพพระนางผมหอมก็ลอยมาติดลี้ที่หน้าวัดโพธิ์เย็น เจ้าเมืองจึงมาพบศพและนำศพนางผมหอมขึ้นที่หน้าวัดโพธิ์เย็นนั่นเอง

บริเวณที่นางผมหอมถีบดิน จนเกิดเป็นรอยแยกและมีน้ำเกิดขึ้นมาจนเป็นคลองมาจรดแม่น้ำป่าสักที่หมู่บ้านลำป่าสักมูล ตรงรอยแยกแห่งนั้นชาวบ้านดงมูลเหล็ก เรียก ตักแยกกุดสะกอย

ถนนขาด

ถนนหลุมปราสาทเป็นถนนที่ทอดยาวคู่ขนานจากเหนือจรดใต้มากับหมู่ที่ 4 ทางทิศตะวันออก แม้มีการสร้างสะพานเชื่อมต่อกับพื้นดินของหมู่บ้าน หมู่ที่ 4 คราใดก็ให้เกิดเหตุสะพานพังจนไม่สามารถเชื่อมต่อกันได้ จนเรียกว่าถนนขาด

มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกันอีกเรื่องหนึ่ง คือ ที่บริเวณแห่งนี้เป็นที่ที่พระร่วงมาวิ่งว่าว ครั้งหนึ่งขณะวิ่งว่าว เกิดตกหลุมที่ถนน ลูกไม้ขึ้น ด้วยความโมโห พระร่วงจึงถีบถนนจนถนนนั้นขาดออกจากกัน และถนนสายนี้ก็ไม่สามารถเชื่อมติดกับหมู่บ้านได้อีก ด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของพระร่วงนั่นเอง ต่อมาชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนั้นว่า ถนนขาด

บ้างก็ว่า ด้วยถนนสายนี้มีทำเลที่สงบและอากาศดี จึงเป็นที่นัดพบกันของหนุ่มสาว เมื่อหนุ่มสาวมาพบกัน ระหว่างเกี่ยวพาราสีกันนั้น ฝ่ายหญิงสาวเอียงอายทั้งหีบ ถีบและแคะดินจนเป็นร่องลึกและเกิดเป็นถนนขาดในเวลาต่อมา

บ้างก็ว่าบริเวณดังกล่าวเป็นทางน้ำจากห้วยใหญ่ที่ไหลมาลงคลองยอดทะเล น้ำที่ไหลมานั้นเมื่อน้ำตกลงที่คลองจะเกิดเสียงดังมากจนชาวบ้านเรียก บริเวณนั้นว่า น้ำโจน (โจน คือกระโดด กระโจน) ทำให้น้ำไหลแรงกัดเซาะทั้งตลิ่งและสะพานพัง จนไม่สามารถเชื่อมต่อกับหมู่ที่ 4 ได้จึงทำให้เกิดถนนขาดที่ไม่สามารถเชื่อมต่อกับหมู่บ้าน

ตำนานเจ้าพ่อหลุมปราสาท

มีเรื่องเล่าถึงความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อหลุมปราสาทว่า แต่ก่อนโน้นหลุมปราสาทเป็นชื่อเรียกพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นเนินดินหรือโนน กล่าวกันว่ามีบ่อน้ำขนาดใหญ่ หรือที่เรียกว่า หลุมอยู่บนเนิน และในบ่อหรือหลุมนั้นมีปราสาทจมอยู่ หรืออาจกล่าวได้ว่า มีเมืองลุ่มอยู่บ้างก็ว่า ถนนแห่งนี้มีประวัติการทำถนนโดยใช้แรงงานคนขุดดินด้านข้างขึ้นมาทำถนน ทำให้เกิดร่องน้ำขนาดใหญ่ข้างถนน บ้างก็ว่าบนเนินดินนั้น พระร่วงได้มาพักอยู่ ทำให้เกิดการสร้างที่พัก คือ ปราสาท และวัดขึ้น เมื่อพระร่วงเสด็จกลับจึงทำการฝังทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อกลบเกลื่อนร่องรอยการอยู่อาศัย จึงเกิดเป็นปราสาทจมอยู่ในน้ำหรือในหลุม ชาวบ้านจึงเรียกหลุมปราสาทมาจนปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามบนที่โนนนั้นมีลักษณะเป็นคันดินคล้ายถนน ถนนดังกล่าว เชื่อกันว่าเป็นถนนพระร่วงวิ่งว่าวเพราะเชื่อกันว่า สถานที่ดังกล่าวเป็นที่พักผ่อนของพระร่วง ซึ่งเป็นพระร่วงรูปเดียวกันกับพระร่วงสมัยสุโขทัย

พระร่วงเป็นโอรสของนางเสืองซึ่งเป็นน้องสาวของพ่อขุนผาเมืองกับพ่อขุนบางกลางทาว ซึ่งขณะนั้นบวชเป็นพระ นามว่า ร่วง จึงเรียกพระร่วง ชาวบ้านเล่าว่า พระในสมัยก่อนสามารถวิ่งว่าวเล่นได้ และมีคนเห็นพระร่วงวิ่งว่าวเล่นอยู่เนืองๆ และพระร่วงรูปนี้มีลักษณะพิเศษคือ มีวาจาสิทธิ์ พูดคำใดออกมาต้องเป็นคำนั้น ชาวบ้านยังเล่าต่อไปว่า

ทวดเคยเล่าให้ฟังว่า ข้างถนนในหนองน้ำมีต้นกะทุมต้นสูงใหญ่ พระร่วงต้องการเห็นดอกกะทุมสักครั้ง และเมื่อผ่านต้นกะทุมเมื่อไรก็จะหาดอกกะทุมที่เห็นอยู่บนต้นกะทุมตามพื้นดินและพื้นน้ำเสมอ แต่พระองค์ก็ไม่เคยเจอดอกกะทุมเลย พระองค์จึงตรัสว่า เอ้า ถ้าไม่ยากให้เห็น ก็อย่าตกลงมาที่พื้นอีกเลย ทำให้ดอกกะทุมนั้นแห้งเหี่ยวคาต้นแต่ไม่ร่วงลงดินด้วยเหตุนี้เอง

สถานที่แห่งนี้ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่ที่ 4 ในอดีตเรียกบ้านเหนือ ติดกับบ้านลำป่าสัก พื้นที่ส่วนใหญ่นอกจากจะเป็นพื้นที่ที่เป็นเนินสูงแล้วพื้นที่รอบๆ ที่เป็นที่ลุ่มยังเป็นป่ารกและมีสัตว์ป่าชุกชุม จึงไม่ค่อยมีใครกล้าเข้าไปในบริเวณนั้น

ในอดีตเล่ากันว่า พระร่วงใช้ถนนหรือเส้นทางนี้เป็นที่วิ่งว่าว เพื่อผ่อนคลายเนื่องจากเป็นพื้นที่เนินสูงและมีลมแรง เมื่อทรงเหนื่อยจึงหาที่นั่งพัก และนำมามะขามเปรี้ยวออกมากินระหว่างนั่งพัก โดยได้คายเม็ดมะขามไว้ที่นั่นพักนั่นเอง

หลายปีต่อมามีต้นมะขามงอกขึ้นมาและเติบโตเป็นต้นมะขามใหญ่ เล่ากันว่า ใครก็ตามเดินผ่านไปมาสามารถเก็บมะขามกินได้ หากแต่ถ้าเก็บมะขามและนำกลับบ้านมาให้ใครกินมะขามนั้น ทุกคนที่กินจะปวดท้องปางตาย จนต้องไปขอขมาต่อต้นมะขาม

มีวันหนึ่งนายเสริฐเป็นคนต่างถิ่น (มาจากจังหวัดพิจิตร) นำควายเข้าไปเลี้ยงในบริเวณดังกล่าว นายเสริฐเห็นว่าต้นมะขามเริ่มโตจึงเข้าไปพักผ่อน ในระหว่างพักที่ได้ต้นมะขามนั้นนายเสริฐได้ร้องลิกเล่นอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งเย็นนายเสริฐจึงไล่ต้อนควายที่นำมาเลี้ยงกลับบ้าน ซึ่งอยู่ห่างกันไม่ถึง 5 กิโลเมตร เมื่อกลับถึงบ้านนายเสริฐก็รู้สึกปวดท้อง ปวดหัว ตาเหลือกโปน ตื่นรนคล้ายคนใกล้ตาย ญาติพี่น้องพากันช่วยเหลือและรักษาอย่างไรก็ไม่หาย

ในเวลาเดียวกันยายสี่นร่างทรงที่อาศัยอยู่หมู่ที่ 4 นอนป่วยเพราะความชราใกล้ตาย กลับทำหน้าตาขี้ขัง ลูกขึ้นร้อง เป๊าะๆ คว่าไม่เดินขึ้นและเดินไปที่บ้านนายเสริฐที่กำลังปวดหัวปวดท้องอยู่ ซึ่งระหว่างบ้านนางสี่นและนายเสริฐนั้นมีระยะห่างกันประมาณ 3 กิโลเมตร

เมื่อยายสี่นเดินทางมาถึงบ้านนายเสริฐ ก็พูดเสียงดัง ห้าวหาญว่า กูจะมาเอามันไปอยู่ด้วย มันร้องลิกเพราะ กูชอบ ญาติพี่น้องนายเสริฐเห็นดังนั้น จึงนึกรู้ว่าเป็นเจ้าพ่อหลุมประสาธเสี้ยนแท้ จึงทำการขอขมาและขอชีวิตนายเสริฐว่า ยังหนุ่มยังแน่น ขอเอาไว้ทำไรทำนาเลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่เถอะ ครั้งแรกเจ้าพ่อในร่างยายสี่นไม่ยอม ญาติจึงช่วยกันขอร้องจนเจ้าพ่อตกลง แต่มีข้อแม้ว่า ญาติต้องหาลิกมาเล่นในคืนนี้และให้นายเสริฐเป็นพระเอกลิก ญาติก็บอกว่า ก็นายเสริฐเจ็บปางตายอย่างนั้นจะเล่นลิกได้อย่างไร เจ้าพ่อในร่างยายสี่นกล่าวว่า มันเล่นได้ก็แล้วกัน จากนั้นยายสี่นก็อ่อนแรงล้มลง บ้างว่ายายสี่นล้มลงและสิ้นลมตาย จนญาติฯ ยี่สี่นต้องเอาบันไดมาหามศพยายสี่นกลับบ้าน บ้างว่ายายสี่นแค่หมดแรงยังไม่ตาย และกลับแข็งแรงในเวลากลางคืนจนมานั่งดูลิกจบจน เมื่อลิกจบยายสี่นจึงหงายท้องตั้งถึงแก่ความตาย

ส่วนนายเสริฐ เมื่อสิ้นเสียงยี่สี่น นายเสริฐก็ลุกนั่งได้เหมือนไม่เคยเป็นอะไรมาก่อนและจำไม่ได้ว่าเกิดอะไรขึ้นกับตนเอง ญาติฯ ต้องช่วยกันเล่าให้ฟัง และในคืนนั้นญาตินายเสริฐก็ไปหาลิกมาเล่นตามที่ไดตกลงไว้กับเจ้าพ่อ โดยนายเสริฐได้เล่นลิกเป็นพระเอกลิกตามที่ญาติฯ บอกในคืนนั้น จากนั้นนายเสริฐก็รอดตายและอยู่เป็นปกติสุขตลอดอายุไข

นอกจากนั้นยังมีเรื่องเล่าอีกว่ายายเจ็ย อ่อนโตเป็นหญิงที่มีนิสัยนักเลง ไม่เกรงกลัวใคร ครั้งหนึ่งยายเจ็ยเกิดมีเรื่องกับเพื่อนบ้านและตีหัวเขาแตก ยายเจ็ยจึงหนีการจับกุมของตำรวจ ยายเจ็ยหนีไปที่หลุมปราสาท โดยฟันป่าเข้าไปเป็นทาง (ตอนกลับจะได้ไม่หลง) เมื่อหลบเข้าไปจนลึก ยายเจ็ยเห็นโบสถ์เก่าหลังหนึ่ง จึงเข้าไปในโบสถ์ เห็นพระประธานเป็นพระพุทธรูปองค์ใหญ่ และด้านข้างมีโองน้ำตั้งอยู่ ยายเจ็ยเข้าไปดูโองน้ำนั้น พบว่า ยังมีน้ำใสมากและมีปลาหมอว่ายอยู่ 1 ตัว ยายเจ็ย กราบพระและพักอยู่จนเย็น เมื่อเห็นว่าตำรวจน่าจะกลับไปแล้วจึงเดินทางกลับบ้าน และมาเล่าให้ลูกหลานฟัง รุ่งขึ้นทุกคนพากันไปดู พบว่ามีแต่ป่า ไม่เจอโบสถ์อย่างที่ยายเจ็ยเล่า ทุกคนจึงลงความเห็นว่ายายเจ็ยโกหก แต่ยายเจ็ยยืนยันว่าเห็นจริงจนกระทั่งตาย

อีกเรื่องหนึ่ง พบว่า มีตาใจ ตาบัว เข้าไปตัดไม้ทำฟืนและเผาถ่านในบริเวณดังกล่าว ตาใจทำขวานที่ใช้ในการตัดไม้ตกลงไปในบ่อน้ำ ซึ่งบริเวณดังกล่าวแม้มีลักษณะเป็นเนินแต่ก็มีหนองน้ำ หรือบ่อน้ำอยู่บนเนินนั้น ตาใจจึงลงไปบ่อน้ำเพื่อชมขวานของตนเอง หากแต่เมื่อมองลงไปก็ก้นบ่อ กลับมองเห็นฆ้องขนาดใหญ่ และที่ก้นบ่อมีปราสาทหลังหนึ่งตั้งอยู่ นายใจกลัวรีบขึ้นมาและบอกคนอื่นๆ แต่ไม่มีใครเห็นเหมือนที่นายใจเห็น

อีกเรื่องหนึ่งเล่าว่า ณ.เนินดินที่แห่งนี้เป็นสถานที่ศักดิ์ กล่าวคือ มีถ้ำหรือวัดที่มีเครื่องใช้ไม้สอยอย่างบริบูรณ์ ในสมัยโบราณเมื่อคนในตำบลลงมูลเหล็กมีงานที่ต้องใช้งาน ชามและอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในงาน ซึ่งอาจเป็นงานแต่งงาน งานบวช หรืองานศพ ก็ไปหยิบยืมสิ่งของเหล่านั้นมาใช้ เมื่อเสร็จงานให้ค่าความสะอาดและนำมาคืนตามจำนวนที่หยิบยืมไป ต่อมามีคนที่ไม่ซื่อสัตย์ไปยืมของแล้วอยากได้ จึงขโมยไว้บางส่วน คือ คินไม้ครบ เล่ากันว่า คนที่คินของไม้ครบเป็นบ่าบอไป ส่วนถ้ำหรือวัดนั้นก็เกิดยุบตัวหรือถล่มลงมา และไม่มีใครหาทางเข้าเจอหรือหาถ้ำหรือวัดนั้นเจออีกเลย

อีกเรื่องหนึ่งเล่าว่า ในวันขึ้น 7 ค่ำ เดือน 7 ในเวลาเช้ามีตขาวบ้านบริเวณใกล้เคียงที่ลูก (ตื่น) ขึ้นมาหุงหาอาหารเพื่อเตรียมไปกินที่ไร่นา จะได้ยินเสียงฆ้องและกลองแว่วมาจากหลุมปราสาท เป็นเสียงที่ตั้งแว่วๆ มาแต่ไกล หากแต่ชัดเจนในความศักดิ์สิทธิ์ในใจชาวบ้าน ชาวบ้านบางคนกลัวต้องปิดบ้านหรือเข้าบ้านไม่หุงหาอาหารต่อไป จนกว่าเสียงฆ้องและกลองจะเงียบลงในเวลาใกล้รุ่ง

อีกเรื่องหนึ่งเล่าว่า ในปีใด หากได้ยินเสียงฆ้องและกลองดังเรื่อยลงมาตั้งแต่ต้นคลองไม้แดงหรือคลองยอดทะเลทอง ทางทิศเหนือหรือหมู่ที่ 4 เรื่อยลงมาทางทิศใต้ คือหมู่ที่ 2 จะพบว่าปีนั้นจะมีน้ำทำอุทกสมบูรณ คนในตำบลลงมูลเหล็กจะมีน้ำทำการเกษตรอย่างพอเพียง

อีกเรื่องก็ว่า บนถนนสายนี้เป็นดินที่พุดขึ้นให้สูง เพื่อก่อตั้งที่พัก ที่เรียกว่า ปราสาท รวมทั้งใช้เป็นทางเดิน ที่วังวาว (ถนนพระร่วงวังวาว) และที่พักผ่อนของพระมหากษัตริย์หรือเจ้าที่ปกครองนครในสมัยสุโขทัยนั้น ซึ่งในบางคืนมีการละเล่นเพื่อผ่อนคลาย ชาวบ้านจะได้ยินเสียงฆ้อง กลอง หรือปี่พาทย์ดังออกมาจากบริเวณดังกล่าว แต่ไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าเจ้านายพระองค์นั้นเป็นใคร ด้วยไม่มีใครได้เข้าไปใกล้ที่บริเวณดังกล่าวเลย เพราะเป็นที่เกี่ยวข้องกับเจ้านาย มีเพียงเรื่องเล่าในเวลาต่อมาเท่านั้น บริเวณดังกล่าวนอกจากจะสร้างที่พักแล้วยังสร้างสระน้ำไว้สำหรับใช้ด้วย และเมื่อเดินทางกลับจึงทำลายและทำการกลบฝังทุกสิ่งไว้ในหลุมหรือสระน้ำ จึงเรียกกันว่า หลุมปราสาท

เสียงฆ้องและกลองจึงเป็นประดุจเสียงที่ใช้สื่อสารระหว่างคนในตำบลลงมูลเหล็กกับเจ้าพ่อหลุมปราสาท

บ้างก็ว่า บนถนนสายนี้เคยมีโบสถ์อยู่หลังหนึ่ง ในโบสถ์มีโองน้ำมังกร 1 ลูกที่มีปลาหม่อว้ายอยู่ 1 ตัว และเป็นบริเวณที่ศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือ ใครไปขออะไร ก็ได้เท่าที่ขอ หากนำมามากกว่าที่ขอ ก็จะปวดท้อง ป่วยไข้ต้องเอามาคืน หรือมาขอขมา หรืออาจหลงป่าหาทางกลับไม่ได้ เช่น ขอมาเก็บผักบุ้ง 5 กำ ก็ต้องเก็บเฉพาะผักบุ้ง จำนวน 5 กำ ตามที่ขอ ถ้าเห็นผักอื่นๆ แล้วเก็บไปกิน ก็จะปวดท้อง ปางตาย ต้องมีขอขมา ทำให้บริเวณนั้น คนที่จะเข้าไปต้องมีสัจจะ ความซื่อสัตย์ตามแบบพระร่วง เพราะพระร่วงเป็นผู้มีวาจาสิทธิ์

เมื่อ 60-70 ปีที่แล้ว(ปัจจุบัน ปีพ.ศ. 2559) ป่าเริ่มหายไป สัตว์ป่าที่อันตรายก็หายไปเกือบหมด คนดงมูลเหล็กเริ่มเข้าไปปลูกบ้าน และทำอาชีพในบริเวณดังกล่าว เช่น ปลูกพริก ถั่วเขียว เป็นต้น ชาวบ้านบางคนพบทอง สายสร้อย เหรียญตรา คล้ายเหรียญลูกเสือแต่มีขนาดใหญ่กว่า ชฎา หรือหอก หลาว หม้อ ชาม ไหแตก แต่เป็นเพียงบางคนเท่านั้นที่ค้นพบ บางคนที่ต้องการทองจากหลุมปราสาท และไปทำการขุดค้นหา แต่ไม่พบ และเมื่อบ้านกลับมีอาการเป็นบ้าเป็นบอไป ดังนั้นจึงเชื่อว่า ที่บริเวณดังกล่าวมีทองและสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองอยู่และจะให้สมบัติกับผู้ที่ท่านเห็นสมควรเท่านั้น

เหตุที่บริเวณนั้นเรียก หลุมปราสาท เพราะสันนิษฐานว่า มีปราสาทอยู่ในหลุม/แอ่งน้ำบนที่ดินเนินสูงหรือถนนนั่นเอง บางความเชื่อก็บอกปราสาท (เมือง) จมอยู่ในน้ำที่ทอดขนานไปกับถนนนั่นเอง

ณ.ที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งนี้ ปัจจุบันยังมีการพบเครื่องทองของมีค่าตามแต่บุญของผู้ค้นพบ เช่น บางบ้านขณะขุดหลุมฝังเสาเพื่อปลูกบ้าน ก็พบทองรูปพรรณหนัก 2-4 บาท หรือบางคนไถที่ดินเพื่อ

ประกอบอาชีพก็พบขาม หม้อ ไห แดก และของมีค่าอื่นๆ หากแต่ชาวบ้านไม่สนใจที่จะเก็บรักษาไว้ ส่วนของมีค่าก็นำไปขายเสียหมดสิ้น ประกอบกับเมื่อใครพบอะไร ก็ไม่ยอมบอกต่อ ด้วยกลัวว่าจะเกิดอันตรายหรือมีคนมาแย่ง จึงทำให้เรื่องนี้ยังคงมีเงื่อนงำอยู่

ปัจจุบันเส้นทางดังกล่าว คือถนนหลุมปราสาท

จากตำนานเจ้าพ่อหลุมปราสาท สู่ศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาทและพิธีเลี้ยงปี

ศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาท

สมัยโบราณก่อนที่จะมีการสร้างศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาทขึ้น ชาวบ้านได้พบว่า ทางทิศเหนือของหมู่ที่ 4 มีพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นเนินดิน คล้ายถนนกว้างๆ ยกตัวขึ้นสูงจากทุ่งนาโล่งๆ ที่ปกคลุมไปด้วยป่านานาชนิด ณ.เนินดินแห่งนั้นมีต้นมะขามใหญ่อยู่บริเวณป่าระกำใกล้คลองน้ำ เมื่อเวลานานเข้าต้นมะขามใหญ่ก็ได้โค่นลงไปจมอยู่ในคลองน้ำ

มีเรื่องเล่าว่า มีชาวบ้านได้ฝันว่าที่ตรงนี้จะมีการสร้างศาลเจ้าพ่อลงมาเกิด 3 องค์ ซึ่งมีชื่อว่า เจ้าพ่อหลุมปราสาท เจ้าพ่อปราสาททอง และท้าวอุปhalat แล้วบอกว่าถ้ามาตั้งศาลให้ที่ตรงนี้ หมู่บ้านนี้จะมีแต่ความสุขร่มเย็นไม่มีอันตรายใด ๆมารบกวนได้ บ้างก็ว่าเจ้าพ่อหลุมปราสาทและเจ้าพ่อปราสาททองเป็นเจ้าพ่อเดียวกัน เหตุที่เรียกเจ้าพ่อปราสาททองนั้น เนื่องจากเรียกตามสถานที่ที่เจ้าพ่อลงมาอยู่ แต่ตัวเจ้าพ่อชื่อ เจ้าพ่อปราสาททอง

ชาวบ้านจึงได้พากันไปตั้งศาลตรงที่มีต้นมะขามใหญ่ล้ม ซึ่งมีลักษณะเป็นศาลที่ตั้งด้วยไม้ลำเดียว ข้างบนเป็นบ้านหลังเล็กที่ทำด้วยสังกะสีและผูกผ้าไว้

ขึ้น 7 คำ เดือน 7 ของแต่ละปี ชาวบ้านหมู่ที่ 4 ได้บุกป่าฝ่าดงมาทำพิธีเลี้ยงปีตามความเชื่อที่ว่า เจ้าพ่อจะดูแลรักษาให้ตนอยู่เย็นเป็นสุข ต่อมาในปีหนึ่ง เจ้าพ่อในร่างทรงก็กล่าวกับชาวบ้านว่า มีความเห็นใจลูกหลานที่มีทำพิธีเลี้ยงปีกันอย่างยากลำบาก เนื่องจากศาลอยู่ห่างไกลหมู่บ้าน ทำให้ไม่สะดวกต่อเดินทางมาเคารพ ดูแล และกราบไหว้บูชา จึงบอกแก่ชาวบ้านว่า เจ้าพ่อต้องการไปอยู่ที่ริมคลอง อันเป็นที่ทำเลลูกหลาน โดยให้ย้ายศาลไปอยู่ที่ริมคลองยอดทะเลทอง และมีต้นมะขามใหญ่อยู่ริมคลอง อันเป็นที่ทำเลลูกหลานที่ที่ตั้งศาลเดิม ชาวบ้านจึงได้ย้ายศาลตามคำบอกกล่าวของเจ้าพ่อ และได้ย้ายศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาทลงมาทางใต้แต่ยังคงอยู่ในหมู่ที่ 4 บนถนนเส้นเดียวกัน ซึ่งบริเวณนี้เป็นจุดเริ่มต้นของคลองยอดทะเลทอง และมีต้นมะขามขึ้นติดกับคลอง

เมื่อย้ายศาลมาที่แห่งใหม่แล้วชาวบ้านจึงได้มีการจัดทำพิธีเลี้ยงปีขึ้นตามความเชื่อของชาวบ้านเพื่อให้หมู่บ้านอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข และมีการบูรณะ ดูแลศาลมาเป็นอย่างจริงจังปัจจุบัน

พิธีเลี้ยงปี

พิธีเลี้ยงปีจัดขึ้นในวันขึ้น 7 คำ เดือน 7 ของทุกปีที่ศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาทซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 4 บ้านดงมูลเหล็ก อ. เมือง จ. เพชรบูรณ์โดยจะมีร่างทรง (ปี พ.ศ. 2559 คือ คุณยายทองคำ ผู้สูงอายุ อายุ 75 ปี อาศัยอยู่ที่บ้านเลขที่ 44/1 หมู่ 4 บ้านดงมูลเหล็ก อ.เมือง จ. เพชรบูรณ์)เป็นร่างทรงของท้าวอุปhalat และยายแล มางอนเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อหลุมปราสาท หรือเจ้าพ่อปราสาททอง ในแต่ละปีอาจมีเจ้าพ่อจะมาไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ในบางปีอาจจะมีท้าวอุปhalat เจ้าพ่อหลุมปราสาท หรือเจ้าพ่อปราสาททอง เจ้าพ่อทับพญาตุ่น (ซึ่งเป็นเจ้าพ่ออยู่ที่บ้านโนนอิฐ) เจ้าพ่อพนมเทียน (เจ้ากนก ไทโร/โพธิ์ หมู่ที่ 7 บ้านลำป่าสัก) และบางปีอาจมี 2 พระองค์ คือ ท้าวอุปhalat และเจ้าพ่อปราสาท

ทองหรือเจ้าพ่อหลุมปราสาท เมื่อเจ้าพ่อเข้าร่างทรงแล้ว ชาวบ้านจะเรียกร่างทรงว่าเจ้าพ่อ และถามว่า เป็นเจ้าพ่อองค์ใด ร่างทรงจะบอกชื่อว่าเป็นเจ้าพ่อองค์ใด

ในแต่ละปีเจ้าพ่อเมื่อมาพบกันมักหยอกล้อกันว่า มีภารกิจเยอะเพราะมีบ้านที่ต้องดูแลหลาย หลัง (เมียน้อย) และเจ้าพ่อก็มีการถามสารทุกข์สุกดิบกัน เหมือนเพิ่งได้มาเจอกันในรอบปี การพูดคุย หย่าแหย่กันของเจ้าพ่อนั้นสร้างความสนุกสนานให้แก่คนที่เข้าร่วมพิธีเลี้ยงปีด้วย นอกจากนั้นเจ้าพ่อ ยังถามเกี่ยวกับพาหนะที่เจ้าพ่อใช้เดินทางมา

พาหนะที่ใช้ในการเดินทางจะเป็น ภูเขาสำคัญในการเสี่ยงทายเรื่องปริมาณน้ำ ดังนี้ หากปีใด เจ้าพ่อขึ้นม้ามา ในปีนั้นจะไม่ค่อยมีน้ำ คือ แล้งหน่อย (เพราะม้าไม่ชอบน้ำ) ถ้าขึ้นรถมา จะแล้งมาก ถ้าขึ้นช้างมา จะมีฝนตก เพราะช้างชอบน้ำ แต่ดูให้ระวังอันตราย ถ้าขึ้นเรือมา ปีนั้นน้ำจะมาก แต่ต้องดูอีกว่า เรือลำน้อยหรือลำใหญ่ ถ้าเรือลำน้อยน้ำจะพอดี ถ้าเรือลำใหญ่ น้ำจะหลาย

ในพิธีการเลี้ยงปี การสื่อสารกับเจ้าพ่อต้องฟังและแปลความดีๆ เนื่องจากเจ้าพ่อจะพูดและให้ คนฟังแปลความหมายกลับกันหรือตรงข้ามกับสิ่งที่พูด เช่น ไป หมายถึง ตาย นอกจากนั้นยังมีคำที่มีความหมายเฉพาะ เช่น ผักปึก หมายถึง ไข่ แกะ หมายถึง ดอกไม้

ในการทำพิธีเลี้ยงปีจะมีนางแต่ง (ในปี พ.ศ. 2559 คือ คุณยายเล็ก ผู้อยู่สุข อายุ 78 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่บ้านเลขที่ 44 หมู่ 4 บ้านดงมูลเหล็ก อ. เมือง จ.เพชรบูรณ์) มีหน้าที่คอยดูแล ช่วยเหลือเจ้าพ่อทำอุปหลาดในทุกเรื่อง เช่น คอยแต่งตัวให้เจ้าพ่อ ดูแลเรื่องเครื่องทรง ให้ข้อมูล เกี่ยวกับคนที่ไปให้เจ้าพ่อผูกข้อต่อแขนลูกกะโล่ลูกกะบาน (ลูกหลาน) คอยจัดเตรียมเครื่องบูชาเจ้าพ่อ ได้แก่ กรวยดอกไม้ 9 กรวย ประกอบไปด้วย กรวยใบตอง 9 กรวย , ดอกไม้ขาว 9 ดอก ,เทียน 9 เล่ม , รูป 9 ดอก ,หมากพลูใบพลู 1 ใบแบ่งเป็น 3 ส่วนทาด้วยปูนแดงและหมากหั่นเป็นชิ้นบาง ๆ) และมวน ยาสูบ 10 มวน ประกอบด้วยใบตองแห้ง พริกแห้งเม็ด พริกผง โดยมวนยาสูบจะห่อด้วยพริกแห้ง จำนวน 5 มวนและห่อด้วยพริกผงจำนวน 5 มวน และถวายแด่เจ้าพ่อเพื่อเป็นสิ่งที่พิสูจน์และยืนยันว่า เป็นองค์เจ้าพ่อจริง ๆ ที่แฝงอยู่ในร่างของร่างทรง โดยให้ร่างทรงของเจ้าพ่อสูบมวนยาสูบที่ห่อด้วยพริกแห้งและพริกผงและพ่นควันออกมาทางปากและจุมูกให้สูบให้หมดทั้ง 10 มวน ซึ่งโดยปกติแล้วมวน ยาสูบที่ห่อด้วยพริกจะฉุนมากคนธรรมดาไม่สามารถจะสูบได้ และในการแต่งกายของร่างทรงของเจ้าพ่อ จะใส่ผ้าโจงกระเบนสีเขียว เสื้อสีขาวหรือสีแดงก็ได้ มีผ้าโพกศีรษะสีแดง มีอาวุธประจำตัวคือดาบ และมีปีกซ้ายปีกขวา (คนรับใช้) มีหน้าที่ถือของเตรียมเครื่องแต่งตัว

ก่อนวันที่จะมีการทำพิธี 1 วันร่างของเจ้าพ่อจะมาแฝงอยู่ที่ร่างทรงทำให้ร่างทรงมีอาการซึมๆ เบลอๆ เหม่อลอยไม่หลับไม่นอน ซึ่งผู้เป็นนางแต่งจะต้องเตรียมดอกไม้ขาวจำนวน 1 คู่พร้อมกับรูป 1 ดอกและเทียนอย่างละ 1 เล่ม เพื่อมาขอคะแนนร่างทรงให้นอนหลับพักผ่อนเก็บแรงไว้ร่วมพิธีในวันรุ่งขึ้น

ในบางปีจะมีร่างทรงเดินร้องเป็ปๆ อยู่หลายร่าง นางแต่งต้องมวนยาสูบให้สูบเพื่อพิสูจน์ร่างทรงร่างจริงของเจ้าพ่อ หากไม่ใช่ร่างทรงของเจ้าพ่อ ร่างทรงนั้นก็จะมีอาการ สับสน สับสน และกลับมีสติเหมือนคนปกติ

หากแต่บางปีมีร่างทรงที่ได้รับการพิสูจน์แล้วที่ใช้ร่างทรงจริงของเจ้าพ่อ แต่อาจมีอายุน้อย หรือยังเด็ก นางแต่งก็จะทำการเจรจาต่อรองว่า ยังเพิ่งให้เป็นร่างทรงเลย ไว้ให้ถึงเวลา ค่อยนำมาเป็นร่างทรง ซึ่งเจ้าพ่อก็เห็นด้วย และเจ้าของร่างก็ไม่ปรากฏอาการใดๆ ก่อนวันพิธีเลี้ยงปีเจ้าพ่อหลุมปราสาทอีกเลย

เมื่อถึงเวลา คืออาจมีอายุที่มากขึ้นเพียงพอที่จะเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อแล้ว มักพบว่า ร่างนั้น มักมีอาการเจ็บป่วยและรักษาอย่างไรก็ไม่หาย จนต้องมาทพิธีรับร่าง หรือเป็นร่างทรง หลังจากทำพิธีรับร่างแล้ว อาการเจ็บป่วยก็จะหายไป

วันขึ้น 7 ค่ำเดือน 7

เมื่อถึงเวลาประมาณตี 3 ของเช้าวันรุ่งขึ้น(ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 7)ผู้ที่เป็นร่างทรงจะตีฆ้องเดิน รอบหมู่บ้านเพื่อส่งสัญญาณให้ชาวบ้านได้เตรียมตัว เตรียมหุงหาอาหารและไปรวมตัวกันที่ศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาท(ซึ่งในอดีต ในเวลาดังกล่าว ชาวบ้านจะได้ยินเสียงฆ้องและกลองดังแว่วมาจากถนน บริเวณที่เรียกว่า หลุมปราสาท)

เริ่มทำพิธีในเวลาประมาณ 6.00 น โดยชาวบ้านผู้นับถือเจ้าพ่อก็จะเตรียมข้าวของเพื่อไปถวายแก่เจ้าพ่อซึ่งได้แก่พวงมาลัยเหล้าขาว 1 ขวด ไก่ 1 ตัว ผลไม้ หัวหมู ขนมต้ม ขนมลั่นทม ขนมบัวลอย ฝ้ายหรือด้ายผูกแขน แล้วแต่ใครจะสะดวกเอาอะไรมาถวาย

ศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาท เป็นอาคารโล่งๆ ที่มีบริเวณด้านหน้ากว้าง มีข้างเฝือกยื่นตระหง่าน 2 เชือก จากนั้นเป็นพื้นที่ยกสูงก่อด้วยปูน ขึ้นอีกเกือบ 2 ชั้น ชั้นแรก สำหรับเจ้าพ่อและนางแตงนึ่ง พร้อมด้วยวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธี อีกชั้นบนสุด ยกขึ้นเป็นชั้นเล็กๆ เป็นที่วางสิ่งของที่ใช้ไหว้บูชา ด้านหลังตั้งโต๊ะ สำหรับให้ผู้เข้าร่วมพิธีได้วางอาหารหวานคาวและผลไม้ นอกชายคาติดกับที่วางอาหาร มีราวหยวกอยู่ 1 อัน ยาวประมาณ 1 วา ไว้สำหรับปักธูป เทียนที่คนเข้าร่วมพิธีใช้ไหว้เจ้าพ่อ ศาลนี้เป็นศาลเจ้าพ่อปราสาททอง

ทิศเหนือในด้านหลังศาลเจ้าพ่อเยื้องไปทางทิศตะวันออก มีศาลอีกหลังหนึ่งตั้งอยู่ มีลักษณะเป็นอาคารหลังเล็กๆ มีบันไดไม้ ขึ้นสำหรับขึ้นไปบนศาล ซึ่งยกเป็น 2 ชั้น ชั้นแรก สำหรับคนนั่งกราบไหว้เจ้าพ่อ และวางของ ส่วนชั้นที่ 2 เป็นการยกระดับขึ้นเพื่อวางสิ่งของในการกราบไหว้เจ้าพ่อ ศาลนี้บ้างก็ว่าเป็นศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาทบ้างก็ว่าเป็นศาลสำหรับเจ้าพ่อองค์อื่นๆ มาพัก

ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 7 ท้องฟ้าเริ่มสลัว มองเห็นทิวไม้ทางทิศเหนือหลังศาลเจ้าพ่อเป็นเงาตะคุ่ม ส่วนทางทิศตะวันออกเริ่มมีแสงสีส้มจางฉาบทั่วทิวเขาและทุ่งนาที่ชาวบ้านได้เตรียมหว่านข้าว

ในเวลาใกล้ 6 โมงเช้า ตามภาษาที่ใช้กันของคนดงมูลเหล็กหมู่ที่ 4 ชาย 4-5 คน นั่งตีฆ้องและกลองเป็นจังหวะ ในขณะที่ที่บนศาลเจ้าพ่อปราสาททอง มีร่างเจ้าพ่อปราสาททองและเจ้าพ่ออุปหลาดนั่งอยู่พร้อมกับนางแตง เจ้าพ่อส่งเสียงร้อง เป๊ปปๆ เป็นครั้งคราว

ชาวบ้านเริ่มทยอยกันมาในบริเวณศาล และเมื่อใกล้เวลา 6 โมงเช้า นางแตงก็จัดการแต่งตัวเจ้าพ่อ ซึ่งบางครั้งเจ้าพ่อก็ลุกขึ้นร่ายรำไปตามทำนองของฆ้องและกลอง จนนางแตงต้องกระซิบบอกให้พักบ้างเพราะกลัวจะเหนื่อยเกินไปเพื่อออกมาแรงไว้ทำพิธี

ในระหว่างที่รอเวลาอยู่นั้นชาวบ้านที่ทยอยมาที่ศาลเมื่อจัดวางอาหารหวานคาวไว้แล้วก็ไปไหว้เจ้าพ่อเพื่ออธิษฐานขอพรในด้านสุขภาพ ให้ปกป้องคุ้มครองให้ปลอดภัย ให้ทำอาชีพเจริญก้าวหน้า นกหนู แมลงไม่มากัดกินพืชผลที่ปลูกไว้ ขอให้คุ้มครองลูกหลานที่อยู่ห่างไกลให้ปลอดภัย หรืออาจขอที่แตกต่างจากนั้นตามแต่ความต้องการของแต่ละบุคคลในการไหว้เจ้าพ่อนั้นได้มีการนำเครื่องมือหากิน คือ จอบ เสียม มีด มาวางไว้ให้เจ้าพ่อได้เสกหรือบูชาเจ้าพ่อเพื่อเป็นสิริมงคลต่อการทำอาชีพทางการเกษตรของชาวบ้าน บางคนก็ไหว้เจ้าพ่อเสร็จแล้ว จึงนำด้ายสายสิญจน์มาให้เจ้าพ่อผูกข้อต่อแขนและขอพร

เมื่อได้เวลา คือประมาณ 6 โมง 15 นาที โฆษกผู้ประกาศได้ประกาศบอกชาวบ้านว่า เจ้าพ่อจะออกมาแล้วให้แจ้งการผูกข้อต่อแขนก่อน

เสียงฆ้องและกลองตีประสานกันเป็นจังหวะเฉพาะ เจ้าพ่อทั้ง 2 องค์ ออกมาร่ายรำรอบศาล เจ้าพ่อปราสาททอง 3 รอบ และขึ้นไปพักบนศาล ซึ่งก็มีการผูกข้อต่อแขนกันอีก ระหว่างนี้เจ้าพ่ออาจเรียกหายาสูบ ซึ่งนางแตงจะเป็นคนจัดหาถวาย

ระหว่างนี้ชาวบ้านก็จะตีกลอง ปรบมือ ร้องเพลงให้เจ้าพ่อได้รำรำจนพอใจ และมีการพูดคุยถามไถ่ความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ถามเกี่ยวกับการทำการเกษตร และชาวบ้านให้เจ้าพ่อทำนายพืชผลการเกษตรฝนฟ้าแหล่งน้ำที่ใช้ในการดำรงชีวิต เป็นต้น

เมื่อถึงพิธีเลี้ยงปี เจ้าพ่อจะลุกขึ้นดัก และใช้มีดตัดอาหารหวานคาว เหยียงทิ้งลงพื้น และจะรำลงมาตัดและตัดอาหารเหยียง และทิ้งลงพื้น จนค่อนข้างครบทุกชนิด จึงรำวงและขึ้นไปพักอยู่ที่ศาล เจ้าพ่อปราสาททอง ส่วนเจ้าพ่อหลุมปราสาทท่าและไปดัก และตัดอาหารที่ศาลเจ้าพ่ออีกหลังเหยียงทิ้งลงพื้น และรำกลับไปที่ศาลเจ้าพ่อปราสาททอง

ช่วงนี้เป็นอีกช่วงที่ชาวบ้านได้มีโอกาสได้ผูกข้อต่อแขนและขอพรเจ้าพ่อ

เมื่อเวลาพอสมควรโฆษกประกาศว่าจะทำพิธีที่สำคัญอีกพิธีหนึ่ง คือ การไล่ความไม่ดี ปกป้องพืชัญญาหารและพิธีคล้องม้าคล้องช้าง

สิ้นเสียงประกาศ เจ้าพ่อได้ถือดาบคู่ใจลงมาร่ายรำ และทำท่าทางถางป่าเพื่อขับไล่สิ่งไม่ดี และศัตรูพืชไปให้ไกล ชาวบ้านที่เข้าร่วมอยู่ในพิธี ต่างร้องเพลง ปรบมือเป็นจังหวะอย่างสนุกสนาน และเจ้าพ่อได้รำรำอย่างสนุกสนานจนครบ 3 รอบ จึงขึ้นไปพักบนศาลเจ้าพ่อปราสาททอง ส่วนเจ้าพ่อหลุมปราสาท ออกเดินมาหาคนคล้องช้าง โดยการขึ้นไปผู้ใด ผู้นั้นจะเป็นคนคล้องม้าคล้องช้างที่เจ้าพ่อหลุมปราสาทถืออยู่

ชายที่ถูกชี้ตัวให้เป็นผู้คล้องม้าคล้องช้าง เดินตามเจ้าพ่อหลุมปราสาทมาจนกลางศาล ระหว่างช้างเผือกคู่ พิธีคล้องม้าคล้องช้างจึงเริ่มขึ้น ท่ามกลางเสียงเชียร์ของผู้เข้าร่วมงาน คนคล้องม้าคล้องช้างต้องคล้องม้าคล้องช้างที่เจ้าพ่อหลุมปราสาทถือแวงไปแวงมาอยู่ให้ได้ จนครบ 3 ครั้ง จึงถือว่าเป็นอันเสร็จสิ้นพิธี เจ้าพ่อหลุมปราสาทจึงขึ้นไปบนศาล

เมื่อเสร็จพิธีเจ้าพ่อจึงออกจากร่างทรง นางแตงจัดการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายให้ร่างทรง ซึ่งมีท่าทางเหน็ดเหนื่อยอย่างเห็นได้ชัดและยังนั่งพักอยู่บนศาลเจ้าพ่อปราสาททอง

โฆษกประกาศให้ผู้เข้าร่วมพิธีไปนำอาหารหวานคาวที่เหลือจากการเลี้ยงปีมาแบ่งกันกิน ทั้งนี้ให้กินได้เฉพาะในบริเวณศาลเท่านั้น ห้ามนำกลับไปกินที่บ้าน บุคคลที่กินอาหารที่นำไปจากศาลอาจมีอาการปวดท้อง หรือเป็นไข้ปางตายหรือตายได้ ดังนั้นผู้เข้าร่วมพิธีจึงเลือกอาหารและนั่งกินจนอิ่ม จึงเดินทางกลับบ้าน และยังคงทิ้งอาหารที่เหลือไว้ข้างหลังให้เป็นอาหารของสิ่งที่มองเห็นและมองไม่เห็นต่อไป

พิธีเลี้ยงปีเจ้าพ่อหลุมปราสาทใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง - ครึ่งวัน ซึ่งแล้วแต่ความพอใจของเจ้าพ่อ ในบางปีเจ้าพ่ออยากอยู่ พูดคุยหรือร้อง เล่น เต้น รำทำนองก็อยู่ บางปีท่านก็มาเพื่อประกอบพิธีเท่านั้น ซึ่งในการทำพิธีเลี้ยงปีศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาทนี้ตามความเชื่อของชาวบ้านคือเพื่อให้หมู่บ้านไม่มีภัยอันตรายใด ๆ เข้ามาสร้างความวุ่นวาย พืชผลทางการเกษตรไม่มีโรคและแมลงรบกวนและชาวบ้านจะได้ดำเนินชีวิตอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุขอันเป็นศูนย์รวมใจ การสร้างขวัญและกำลังใจในการทำมาหากินและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขนั่นเอง

กำหนดการในพิธีเลี้ยงปี

พิธีเลี้ยงปีจัดขึ้นในวันขึ้น 7 ค่ำ เดือน 7 ของทุกปี ที่ศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาท หมู่ที่ 4 ต.มดเหล็ก (บ้านเหนือ) ตำบลดงมูลเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ มีกิจกรรม 2 วัน ดังนี้

ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 7 ของทุกปี เริ่มช่วงเช้า รำทรงจะมีอาการซึ่มๆ เบลอๆ และช่วงบ่ายๆ จะเดินร้องเป่ๆ ไปทั่วหมู่บ้าน ซึ่งนางแตงต้องทำพิธีขอเจ้าพ่อเพื่อให้รำทรงได้พักผ่อนเก็บแรงไว้ในพิธีในวันรุ่งขึ้น

ขึ้น 7 ค่ำ เดือน 7 ของทุกปี ผู้ดำเนินงานหลักจะไปตีฆ้อง กลอง ตั้งแต่ ตี 5 ที่ศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาท

เวลาตี 5 กว่า ๆ เจ้าพ่อจะเดินร้องเป่ๆ ไปที่ศาลพร้อมนางแตง ลูกกะโล้ลูกกะบานและปิกซ้าย ปิกขวา

ตี 5 กว่า ๆ - 6 โมงเช้า ผู้คนเริ่มทยอยนำอาหารหวานคาวพร้อมผลไม้มาที่ศาล และจุดธูปเทียนไหว้ ขอพรต่อศาล และให้เจ้าพ่อผูกข้อมือเพื่อเป็นสิริมงคล

ประมาณ 6 โมงเช้า โฆษก ประกาศเริ่มพิธี และดำเนินกิจกรรมจนเวลาประมาณ 08.00 น.-12.00 น. จึงเสร็จพิธี

ในแต่ละปีเวลาที่ใช้ในการทำพิธีอาจมีความคลาดเคลื่อนไปบ้าง ตามแต่เจ้าพ่อและความพร้อมของชาวบ้านที่มาร่วมพิธี

พิธีกรรมในการเลี้ยงปีเจ้าพ่อหลุมปราสาท

พิธีกรรมในการเลี้ยงปีเจ้าพ่อหลุมปราสาท ในวันขึ้น 7 ค่ำ เดือน 7 ตามเวลาโดยประมาณ ดังนี้

- 05.00 น. โฆษกและผู้นำจัดงานรวมกันที่ศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาท
- 05.15 น. รำทรง นางแตง ลูกกะโล้ลูกกะบาน และปิกซ้าย ปิกขวา มาที่ศาล
- 05.15 น. ผู้ร่วมงานทยอยกันมาที่ศาล
- 06.00 น. นางแตงแต่งกายให้เจ้าพ่อ
- 06.00-08.20 น. เจ้าพ่อผูกแขนและให้พรผู้ร่วมงาน
- 06.15 น. รำวงรอบศาล 3 รอบ
- 06.20 น. ทำพิธีเลี้ยงปี คล้องม้าคล้องช้าง
- 08.20 -12.00 น. เสร็จพิธี ชาวบ้านบางส่วนนั่งรับประทานอาหาร ตีกลอง ร้องเพลงอย่างสนุกสนานที่ศาลเจ้าพ่อ บางคนรับประทานอาหารเช้าจึงกลับบ้าน

** เวลาอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความต้องการของเจ้าพ่อและความพร้อมของผู้ร่วมงาน

เครื่องบูชาเจ้าพ่อ

เครื่องบูชาเจ้าพ่อ ได้แก่

1. กรวยดอกไม้ 9 กรวย ประกอบไปด้วย กรวยใบตอง 9 กรวย
2. ดอกไม้ขาว 9 ดอก
3. เทียน 9 เล่ม

4. รูป 9 ดอก
5. หมากพลู (ใบพลู 1 ใบแบ่งเป็น 3 ส่วนทาด้วยปูนแดงและหมากหั่นเป็นชิ้นบาง ๆ)
6. มวนยาสูบ 10 มวน ประกอบด้วยใบตองแห้ง พริกแห้งเม็ด พริกผง โดยมวนยาสูบจะห่อด้วยพริกแห้งจำนวน 5 มวนและห่อด้วยพริกผงจำนวน 5 มวน และถวายแด่เจ้าพ่อเพื่อเป็นสิ่งที่พิสูจน์และยืนยันว่าเป็นองค์เจ้าพ่อจริง ๆ ที่แฝงอยู่ในร่างของร่างทรง

อาหาร/เครื่องเซ่นในพิธีเลี้ยงปี

อาหาร/เครื่องเซ่นในพิธีเลี้ยงปี ในสมัยโบราณ จะมีอาหารไม่มากชนิดนัก เป็นอาหารที่ชาวบ้านมีอะไรก็นำมาสมทบกัน ซึ่งอาจเป็น หัวหมูต้ม หมูต้ม ไก่ต้ม (ไก่บ้านต้ม) เหล้าขาว ขนมต้ม ขาวต้มแดง ขนมลั่นทมมา และผลไม้ตามที่มีมาได้

ในปัจจุบัน (ปี 2559) อาหารมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นทั้งอาหาร ขนมหวานและผลไม้ซึ่งสามารถหาซื้อได้ง่ายตามท้องตลาด ดังนั้นอาหารจึงมีทั้งที่ซื้อและชาวบ้านทำเอง แต่ยังคงมีอาหารหลักๆ เหมือนในสมัยโบราณ

ดอกไม้

ดอกไม้ที่ใช้ในพิธี จะเป็นเฉพาะดอกไม้ขาวหรือดอกไม้ที่มีสีขาวเท่านั้น

การเสี่ยงทายเกี่ยวกับน้ำเพื่อทำการเกษตรและระวังความเป็นอยู่

พาหนะที่ใช้ในการเดินทางจะเป็น กุญแจสำคัญในการเสี่ยงทายเรื่องปริมาณน้ำ ดังนี้
เจ้าพ่อใช้พาหนะใดเดินทางมาที่ศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาท จะแปล/เสี่ยงทาย ดังนี้

1. ถ้าขึ้นม้ามา ในปีนั้นจะไม่ค่อยมีน้ำ คือ แล้งหน่อย (เพราะม้าไม่ชอบน้ำ)
2. ถ้าขึ้นรถมา ในปีนั้นจะแล้งมาก
3. ถ้าขึ้นช้างมา ในปีนั้นจะมีฝนตก เพราะช้างชอบน้ำ แต่ดู ให้ระวังอันตรายจากน้ำ
4. ถ้าขึ้นเรือมา ในปีนั้นน้ำจะมาก แต่ต้องดูอีกว่า เรือลำน้อยหรือลำใหญ่ ถ้าเรือลำน้อยน้ำจะพอดี ถ้าเรือลำใหญ่ น้ำจะหลาย (มาก) ให้ระวังน้ำท่วม

รายชื่อเจ้าพ่อและร่างทรงที่มาร่วมในพิธีเลี้ยงปี

รายชื่อเจ้าพ่อที่ปกป้องคุ้มครองตำบลคงมูลเหล็กและมาร่วมพิธีเลี้ยงปี

1. เจ้าพ่อปราสาททอง
2. เจ้าพ่ออุบลลาด
3. เจ้าพ่อปราสาทตัด
4. เจ้าผอรุณ
5. เจ้าพ่อสมนึก
6. เจ้าพ่อเมืองฮาม
7. เจ้าพ่อพนมเทียน
8. เจ้าพ่อบัวขาว
9. เจ้าพ่อพญาตุ่น

- 10.เจ้าพ่อดำใหญ่
- 11.เจ้าพ่อบันลือฤทธิ์

รายชื่อร่างทรง

1. แม่เฒ่าสาย โตเมือง
2. แม่เฒ่ากวน โตเมือง
3. ยายลิ หวังโอบกลาง
4. ยายแล มางอน ร่างทรงสำหรับเจ้าพ่อหลุมปราสาทเท่านั้น
5. ยายคำ ผู้อยู่สุข ร่างทรงเจ้าพ่ออุปหลาด และเจ้าพ่อสมนึก (ปัจจุบัน พ.ศ. 2559)
6. ยายละเอียด กาวินคำ ร่างทรงเจ้าพ่อบันลือฤทธิ์ (ปัจจุบัน พ.ศ. 2559)

การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์

1. นางम्मหอม (ยุคอยุธยา)

เรื่องเล่าเรื่องนางम्मหอม มีลักษณะคล้ายกับตำนานวัดช้างเผือกบ้านสะเดียง : เล่าขานตำนานของปู่ย่าตายาย หน้าที่ 9- 13 ซึ่งกล่าวถึงทิศที่เกิดเหตุว่า เป็นทิศเหนือของจังหวัดเพชรบูรณ์ อยู่ระหว่างอำเภอหล่มสักและอำเภอเมือง และอาจเป็นเมืองนครเด็ด ซึ่งคำว่าเด็ด หมายถึง สูง ตำนานนางम्मหอมของตำบลงมูลเหล็กก็เกิดที่สูงและเป็นถนนหรือเนินดินระหว่างอำเภอหล่มสักและอำเภอเมืองทางทิศเหนือ

2. ช้างเผือก (ยุคกรุงศรีอยุธยา)

พิธีคล้องม้าคล้องช้างในพิธีเลี้ยงปีของเจ้าพ่อหลุมปราสาท ที่ศาลเจ้าพ่อหลุมปราสาท มีม้าเผือกและช้างเผือก การจัดพิธีเลี้ยงปีเจ้าพ่อหลุมปราสาทที่จัดในวันขึ้น 7 ค่ำ เดือน 7

เงื่อนไขของเรื่องตรงกับ อธิวัฒน์ แสนคำ (2558). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเพชรบูรณ์ ในประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา. หน้า 88-89 ความว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์แห่งศูนย์อำนาจรัฐกรุงศรีอยุธยา เสด็จคล้องช้างเผือก นับเป็นช้างเผือก 1 ใน 7 เชือกของพระองค์ ที่ป่าเพชรบูรณ์ เมื่อ ศักราช 917 เถาะศก (พ.ศ. 2098) วันจันทร์แรม 7 ค่ำ เดือน 7

3. พระเจ้าปราสาททอง (ยุคกรุงศรีอยุธยาตอนต้น)

พระนามของพระเจ้าปราสาททอง ตรงกับกับชื่อศาลหลังใหญ่ คือศาลพระเจ้าปราสาททอง อธิวัฒน์ แสนคำ (2558). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเพชรบูรณ์ ในประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา. หน้า 125 ความว่า มีข้อมูลว่าเมืองเพชรบูรณ์เป็นเมืองหนึ่งที่เป็นแหล่งหนึ่งกว้าง ในสมัยพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา

4. เจ้าอุปหลาด (ช่วงอาณาจักรสุโขทัยตอนปลาย)

เจ้าอุปหลาด เป็นเจ้าพ่อเท้าอุปหลาด

เจ้าอุปลาด หรือท้าวอุปหลาด ปรากฏในหนังสือปกิณกะประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์ เล่ม 1 หน้า 11-12 ว่า เป็นตำแหน่งเจ้าผู้ปกครองบ้านเมืองของเวียงจันทร์ ซึ่งในอดีตมีเส้นทางติดต่อกับเมืองหล่มสัก

5. พระร่วง (ยุคก่อน หรือเริ่มต้นอาณาจักรสุโขทัย)

ถนนพระร่วงวังวาว

ในหนังสือ เพชรบูรณ์ในอดีต (2540). คำนำ หน้า 4 ได้กล่าวถึง ว่า พระร่วงเป็นใคร ในคำนำ หากแต่ไม่ได้กล่าวถึงในเนื้อหาของหนังสือ อย่างไรก็ตามยังปรากฏว่ามีนามของพระร่วงในเขตเมืองเพชรบูรณ์ ที่ต้องการคำตอบต่อไป ว่า นามนี้หมายถึงใคร และเกี่ยวข้องกับเพชรบูรณ์อย่างไร อีกทั้งทำไมจึงไปปรากฏอยู่ที่ถนนในตำบลดงมูลเหล็ก

6. การเกิดตำนานต่างๆ เมื่อวิเคราะห์จากชื่อบุคคลและเอกสารต่างๆ พบว่า บุคคลมีตัวตนอยู่ในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกันโดยเรียงลำดับตามระยะเวลาได้ดังนี้

พระร่วง (ยุคก่อน หรือเริ่มต้นอาณาจักรสุโขทัย)

เจ้าอุปหลาด (ช่วงอาณาจักรสุโขทัยตอนปลาย)

พระเจ้าปราสาททอง (ยุคกรุงศรีอยุธยาตอนต้น)

ช่างเผือก (ยุคกรุงศรีอยุธยา) สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระมหากษัตริย์แห่งศุนย์อำนาจรัฐกรุงศรีอยุธยา

นางผมหอม (ยุคอยุธยา)

การวิเคราะห์จากศาลเจ้าพ่อ

ศาลเจ้าพ่อ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 ประกอบด้วย ศาลเจ้า จำนวน 2 หลัง กล่าวคือ ศาลเจ้าหลังใหญ่ ชื่อ ว่า ศาลเจ้าพ่อปราสาททอง มีม้าเผือก ช่างเผือกยืนอยู่ด้านหน้าทางทิศตะวันตกและทิศตะวันออก ถัดมาด้านหน้าสุดเป็นช่างคู่ยืนในทิศเดียวกัน และศาลเจ้าหลังที่ 2 เป็นศาลเจ้าเล็กๆ ตั้งอยู่ด้านหลังทางทิศตะวันออกของศาลเจ้าพ่อปราสาททอง

ศาลเจ้าพ่อทั้ง 2 หลัง ไม่ปรากฏว่ามีศาลเจ้าพ่ออุปหลาดแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตามในพิธีเลี้ยงปีกลับมีเจ้าพ่ออุปหลาดหรือเจ้าพ่อหลุมปราสาทที่เป็นเพื่อนมาร่วมพิธี และในบางปีอาจมีเจ้าพ่อปราสาททอง (เป็นเพื่อน) และเจ้าพ่อองค์อื่นๆ มาร่วมด้วย โดยมีเจ้าพ่อปราสาททองเป็นใหญ่ที่สุดหรือเป็นพี่ใหญ่

แต่เดิม เมื่อแรกย้ายศาลมาใหม่ๆ เป็นศาลไม้ที่ไม้แข็งแรงนัก แต่มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นอันมาก กล่าวคือ มีชาวบ้านที่เหนื่อยจากการทำไร่และขึ้นไปนอนพักบนศาล เมื่อเคลิ้มหลับจะมีคนมาดั่งขาตกลงมาจากศาล จนต้องไปพักผ่อนที่อื่นๆ เป็นต้น ต่อมาชาวบ้านได้จัดเลี้ยงปีและช่วยกันบริจาคเงิน และนำเงินมาสร้างศาลจนแข็งแรงใช้เป็นทีเลี้ยงปีมาจนปัจจุบัน

ส่วนเจ้าพ่อปราสาททองและเจ้าพ่อหลุมปราสาทจะเป็นเจ้าพ่อองค์เดียวกันหรือไม่นั้นก็ยังไม่ชัดเจน หากแต่ความเชื่อของชาวบ้านในหมู่ที่ 4 กล่าวว่าเป็นเจ้าพ่อองค์เดียวกันและเป็นใหญ่ที่สุด เจ้าพ่อปราสาททองแบ่งดินแดนให้พี่น้องเพื่อนฝูงปกครองดินแดนต่างๆ เช่น

ประเด็นนี้ยังคงเป็นเงื่อนไขที่รอการหาคำตอบจากผู้รู้ต่อไป

การวิเคราะห์จากการแต่งกายของเจ้าพ่อ

เจ้าพ่อจะมีผ้าโพกหัวสีแดง และถือดาบ เปรียบเสมือนกษัตริย์นักรบในสมัยโบราณ

อ้างอิง

หนังสือ

- รัชนก สมศักดิ์. (2555). **วัดช้างเผือกบ้านสะเดียง : เล่าขานตำนานของปู่ย่าตายาย**. กรุงเทพฯ : ที่แอนด์เอ กราฟิก แอนด์ พรินติ้ง.
- ธีรวัฒน์ แสนคำ (2558). **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองเพชรบูรณ์ ในประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ : ที่แอนด์เอ กราฟิก แอนด์ พรินติ้ง.
- จำเนียร ปฏิเวชรณกิจ. (2540). **เพชรบูรณ์ในอดีต**. เอกสารอัดสำเนา.
- วิรัชท วงศ์อ้าย. (2550). **ปกิณกะประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์ เล่ม 1**. เอกสารอัดสำเนา.

การสัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ คือ

1. คุณตาใบ มาตี อายุ 65 ปี
2. คุณยายทางคำ ผู้อยู่สุข อายุ 75 ปี
3. คุณยายเล็ก ผู้อยู่สุข อายุ 78 ปี
4. นางบิ่ง บุญมาทัน อายุ 83 ปี
5. นายไฉน ก้อนทอง อายุ ปี
6. นายสมบูรณ์ เชียงบุญมี อายุ 56 ปี

ผู้สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล : ดร.แขก บุญมาทัน และนางสาวจุฑารัตน์ ทองหมู

สัมภาษณ์วันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2558 เวลา 9.00 น.

ดร.แขก บุญมาทัน เข้าร่วมพิธีเลี้ยงปีเจ้าพ่อหลุมปราสาทในวันเสาร์ที่ 11 มิถุนายน 2559

นายกิตติวัฒน์ มูลเดช ช่างภาพ

นายประภัทรพงษ์ มูลเดช ช่างภาพ

รวมภาพแห่งความศรัทธา : เจ้าพ่อหลุมปราสาทกับพิธีเลี้ยงปี

คุณตาใบ มาตี อายุ 65 ปีโฆษกในพิธีเลี้ยงปีและผู้ให้ข้อมูล

คุณยายคำ ผู้อยู่สุข อายุ 75 ปี , คุณยายเล็ก ผู้อยู่สุข อายุ 78 ปีร่างทรงและผู้ให้ข้อมูล

กลองและฆ้อง : เสียงสื่อสารของเจ้าพ่อหลุมปราสาทกับคนดงมูลเหล็ก

อาหารในพิธีเลี้ยงปี

เจ้าพ่อผูกแขนผู้มาในพิธีเลี้ยงปีและให้พร

พิธีเลี้ยงปี

นางพญาและขับไล่สิ่งชั่วร้าย

เจ้าพ่อกับอาวุธประจำกาย

เสร็จพิธี...ส่วนใหญ่นั่งกินอาหารที่ศาลเจ้าพ่อ และบางส่วนเริ่มกลับบ้าน

ขอขอบคุณ.....จากผู้วิจัยและผู้ช่วยถ่ายภาพ